

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора *Шапран Ольги Іллівни* на докторську дисертацію *Толочко Світлани Вікторівни* «*Теоретичні й методичні засади формування науково-методичної компетентності викладачів у системі післядипломної педагогічної освіти*», подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності **13.00.04 – теорія і методика професійної освіти**

Актуальність дисертаційного дослідження та зв'язок із планами відповідних галузей науки. Інноваційний розвиток освіти України актуалізує проблему якісного оновлення післядипломної освіти та її найважливішої складової – системи підвищення кваліфікації викладачів. Метою післядипломної педагогічної освіти є задоволення індивідуальних потреб громадян в особистісному та професійному зростанні, сприянні забезпечення потреб держави у кваліфікованих кадрах високого рівня, спроможних компетентно й відповідально виконувати посадові обов'язки, впроваджувати інноваційні освітні технології, сприяти подальшому соціально-економічному розвитку України.

Визначення основних шляхів подальших зрушень системи післядипломної педагогічної освіти України є головною метою розробки стратегічних напрямів і завдань її розбудови. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року одним із важливих завдань передбачає удосконалення системи підготовки, перепідготовки й підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних і керівників кадрів, забезпечення системного підвищення її якості на інноваційній основі, сучасного психолого-педагогічного й науково-методичного забезпечення освітнього й науково-дослідницького процесів.

Отже, на сучасному етапі модернізації освіти особливої актуальності набуває проблема підвищення науково-методичної компетентності викладачів у системі післядипломної освіти, підготовки нової генерації педагогічних кадрів, підвищення їх професіоналізму. Тому запропонована

С. В. Толочко проблема визначення теоретичних і методичних зasad формування науково-методичної компетентності викладачів у системі післядипломної педагогічної освіти є актуальною та своєчасною.

Дослідження виконано відповідно до теми Зведеного плану НДР сфери освіти, науки й інноватики «Теоретичні та методичні основи формування системи післядипломної освіти на засадах сталого розвитку» (Державний реєстраційний № 0117U004914).

Тему дисертації затверджено Вчену радою Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол № 7 від 06 грудня 2017 року).

Основні положення і результати дослідження С. В. Толочко **упrowadжено** в освітній процес Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (акт від 03 липня 2019 року № 24), Національного авіаційного університету (акт від 11 березня 2019 року), Вінницької академії неперервної освіти (довідка від 11 березня 2019 року № 241), КЗ «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» (довідка від 19 червня 2019 року № 01-296), ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (довідка від 22 серпня 2019 року № 01-23/169), Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (довідка від 30 серпня 2019 року № 01-15/804), Національної академії керівних кadrів культури і мистецтв (довідка від 30.08.2019 року № 754).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Основною метою дослідження дисертантика обрала розробку й експериментальну перевірку ефективності системи формування науково-методичної компетентності викладачів у післядипломній педагогічній освіті.

Відповідно до мети дисертаційної роботи визначено сім завдань дослідження, що конкретно сформульовані й логічно вибудувані, засвідчують розгортання етапів теоретико-методологічного дослідження.

Об'ект і предмет дисертаційного дослідження адекватні меті й завданням роботи.

Концепція дослідження Світлани Вікторівни Толочко відрізняється цілісністю і логічністю формулования. Задекларовані положення розробленої концепції дисерантка детально обґрунтовані і продуктивно реалізує на всіх етапах роботи. В основу концепції покладено сукупність теорій пізнання, методологічних підходів і теоретичних положень. Концепція дослідження визначає загальну гіпотезу, що формування науково-методичної компетентності викладачів у післядипломній педагогічній освіті ґрунтуються на фундаментально-філософському, спеціально-науковому, теоретичному й дослідницькому, проектно-методичному й практично-організаційному концептах, зреалізованих у методологічному й інформаційно-аналітичному модусах.

Обґрунтованість та достовірність отриманих результатів і висновків дослідження обумовлені теоретико-методологічними позиціями, застосуванням комплексу взаємодоповнюючих методів наукового пошуку (*теоретичних, емпіричних, статистичних*).

Результати дослідження обраної теми можна вважати достатньо обґрунтованими, оскільки вони базуються на фундаментальних положеннях теорії наукового пізнання; психології і педагогіки вищої школи.

Дисертацію презентує високий рівень наукової новизни, де автором *уперше* розроблено й експериментально перевірено систему формування науково-методичної компетентності викладачів у післядипломній педагогічній освіті; обґрунтовано авторську концепцію формування науково-методичної компетентності викладачів у післядипломній педагогічній освіті; презентовано авторське тлумачення понять «формування науково-методичної компетентності викладачів у післядипломній педагогічній освіті» й «синергетика науково-методичної компетентності викладачів»; теоретично обґрунтовано структуру науково-методичної компетентності викладачів у післядипломній педагогічній освіті; створено діагностичну метрику оцінювання рівнів сформованості науково-методичної компетентності викладачів, визначено її критерії, показники й рівні.

Оцінюючи *практичне значення отриманих результатів* педагогічного дослідження, варто наголосити, що вони уможливлюють упровадження в освітньо-науковий процес системи формування науково-методичної компетентності в післядипломній педагогічній освіті; сприяють реалізації індивідуалізованих освітніх і наукових програм професійної підготовки викладачів за цільовим призначенням, перспективному наповненню педагогічної методології і створюють методологічний модус із метою побудови сучасних моделей професіограм викладачів у післядипломній педагогічній освіті. Здійснене дослідження поглиблює традиційне бачення наукових доробків щодо проблем процесів модернізації професійної підготовки викладача в умовах транскордонної інтеграції соціокультурних освітніх форм.

Практичне значення дослідження полягає у розробленні й упровадженні навчально-методичного забезпечення, що включає: монографію «Концепція та методика формування науково-методичної компетентності викладачів у системі післядипломної педагогічної освіти», навчально-методичний посібник «Сучасні моделі педагогічної професії в системі післядипломної освіти для сталого розвитку», «Практикум формування науково-методичної компетентності у викладачів фахових педагогічних дисциплін», «Культура наукової мови викладача-дослідника», діагностичну метрику оцінювання рівнів сформованості науково-методичної компетентності викладачів і диференціації викладачів за цільовими групами.

Результати дослідження широко апробовано на 34 міжнародних і 7 всеукраїнських конференціях і відображені в 73 наукових працях, серед яких: 1 одноосібна монографія, 6 статей у колективних монографіях, 2 підручники з грифом МОН України (у тому числі – 1 у співавторстві), 7 навчальних і навчально-методичних посібників (3 одноосібних), 29 статей у наукових фахових виданнях України, у тому числі 16 статей – у виданнях, що віднесені до міжнародних наукометричних баз даних, серед них 8 статей – у зарубіжних виданнях, із них 4 – у виданнях, що входять до баз даних Web of Science Core

Collection, 28 статей у збірниках матеріалів конференцій та інших виданнях. Варто зазначити, що географія наукових видань охоплює Польщу, Чехію, Литву, Італію, Румунію, Німеччину, Іспанію, Ірландію та інші країни.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність у цілому. Дисертаційне дослідження С. В. Толочко відрізняється чіткою структурою, цілісністю, логічністю викладеного матеріалу. Не викликає сумніву структура дисертаційного дослідження, що складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Особливої уваги заслуговує логічна, добре продумана архітектоніка дисертаційної роботи. Кожен із розділів має досить чітку, коректну й влучну назву. Розділи дисертації є логічно завершеними, взаємопов'язаними, вміщують висновки, які відповідають їх змісту. Грунтовне вивчення джерельної бази (695 найменувань, із яких 102 – іноземною мовою), здійснене здобувачкою, уможливило виокремлення низки суперечностей, на розв'язання яких було спрямовано проведене дослідження.

У дисертації здобувачкою здійснено структурно-логічний аналіз нормативно-правового й технічного регулювання післядипломної педагогічної освіти в Україні та світі, подано в авторському тлумаченні розуміння понять «післядипломна педагогічна освіта» (с. 53 дисертації), «професійний розвиток викладача» (с. 60 дисертації). Дослідницею конкретизовано етапи професійного розвитку викладача – орієнтації та самоідентифікації, становлення, адаптації, функціонально-відповідної діяльності, мотивації самовдосконалення, саморозвитку, установлено, що особливостями професійного розвитку викладача є гальмівні чинники/ризик-особливості та спонукаючо-мотивуючі чинники/особливості.

Здобувачкою у процесі аксіологічного аналізу визначено системоутворючу роль наукових, зокрема, науково-педагогічних шкіл формування освітніх і дослідницьких програм підготовки й професійного розвитку викладачів, їхнього професіоналізму в умовах трансформації післядипломної педагогічної освіти України, виокремлено їхні стратегічні

напрями розвитку й конкретизовано раніше не розроблені проблеми, що пов'язані з їх функціонуванням. Також авторкою дисертації опрацьовано світовий досвід визначення компетентностей і розв'язання освітніх проблем, виявлено сутнісні характеристики ключових компетентностей із метою подальшої імплементації в освітній процес вітчизняних закладів освіти.

Дисеранткою обґрутовано структуру науково-методичної компетентності викладача, яка проявляється у синергізмі: системних якостей, здібностей, здатностей, готовності, сформованості. Деталізовано науково-методичну компетентність у якості єдності її складових: методичної і науково-дослідної, здійснено їх аналіз у розрізі компонентів. Здобувачкою диференційовано науково-методичну компетентність педагогічних і науково-педагогічних працівників на такі види: базова, середня, достатня, творча.

Дослідницею також визначено напрями формування науково-методичної компетентності, підсумовано, що даний процес здійснюється шляхом усебічного розвитку особистості в післядипломний період, а саме: безперервного оновлення знань і формування умінь, навичок і компетенцій; високої власної умотивованості й послідовного професійного розвитку; персонального шляху реалізації особистісного потенціалу викладачів через формування індивідуальних освітніх траекторій; організації і проведення власних наукових досліджень. Підтверджено, що це сприятиме отриманню авторських висновків і результатів теоретичного й практичного характеру в сфері викладання конкретної дисципліни чи їх циклу і в рамках обраної наукової теми. Доведено, що взаємозв'язок формальної, неформальної та інформальної освіти поступово приведе до трансформації традиційних закладів післядипломної педагогічної освіти й закладів вищої освіти у відкриті системи з використанням on-line, SMART й інноваційної освіти тощо.

У рецензованій докторській дисертації наведено педагогічне моделювання професійної підготовки викладачів із науково-методичною компетентністю у закладах вищої освіти шляхом створення моделі системи

формування синергетичної науково-методичної компетентності викладачів у післядипломній педагогічній освіті з метою забезпечення їхнього професійного розвитку. Її конструкція схематично відзеркалює системну єдність комплексу організаційно-структурних, науково-методичних, системно-логічних, організаційно-методичних, змістово-методологічних, дослідницьких і практично-стажувальних заходів, що обумовлюють ефективність реалізації потенціалу освітньо-наукової системи закладу вищої освіти в процесі формування науково-методичної компетентності викладачів.

Розроблення і верифікація проблеми формування науково-методичної компетентності викладачів здійснювалися шляхом проведення педагогічного експериментального дослідження на скринінго-аналітичному, констатувальному, синергетично-формувальному й контрольно-експертному етапах. Запропонована гіпотеза передбачала, що формування науково-методичної компетентності викладачів на засадах синергетики буде результативною за умови її здійснення на підґрунті авторської концепції і пропонованої моделі. Здобувачкою експериментально перевірено систему формування науково-методичної компетентності викладачів у післядипломній педагогічній освіті для забезпечення їхнього професійного розвитку у сфері педагогічної освіти й деталізовано візуалізовану структурно-логічну модель системи формування науково-методичної компетентності викладачів. Гіпотеза щодо ефективності розроблених педагогічних систем формування науково-методичної компетентності викладачів статистично підтверджена з імовірністю 0,05 за критерієм Пірсона й критерієм Лапласа. Вона характеризується як висока, результати експертизи мали найвищу оцінку 91 бал, за системою формування науково-методичної компетентності та структурно-логічною моделлю за всіма рівнями сформованості науково-методичної компетентності викладачів оцінені з позитивною динамікою валідності. Ефективність педагогічної системи обумовлена ростом показників сформованості в експериментальних групах за концептуально-методичними зasadами формування, розвитку й

модернізації науково-методичної та методологічної компетентності викладачів, методології навчання, дослідництва, оцінювання, якості підготовки педагогів у післядипломній освіті для сталого розвитку.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації. Структурна побудова і зміст автореферату ідентичні основним положенням дисертації. Наукові положення, висновки й рекомендації, що наведені в авторефераті дисертантки, належним чином розкриті й обґрунтовані в рукописі дисертації.

Загалом позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Толочко Світлани Вікторівни, можна висловити *низку зауважень і побажань*:

1. На с. 53-54 дисертації здобувачкою подано авторське тлумачення дефініції «післядипломна педагогічна освіта», яке, на мій погляд, є громіздким і зорієнтовує увагу не лише на основних, але й другорядних функціях досліджуваного феномена.

2. параграфи 2.1 і 2.2 дисертації відведені аналізу визначення ключових компетентностей майбутніх фахівців у світі й вітчизняній практиці. Варто зазначити, що запропонований С. В. Толочко матеріал є дуже цікавим та інформативним, але перевантажує докторську дисертацію значним фактажем матеріалу другорядного значення щодо означеної теми дослідження. Окрім того, робота значно виграла б за наявності аналізу регіональної специфікації педагогічних досліджень за адміністративно-територіальним поділом.

3. Дисертанткою залежно від змісту науково-методичної компетентності й рівнів її когнітивної та особливостей технологічно-операційної складових визначено основні функціональні групи системних компетентностей (п. 5.1, с. 330-331): *функціонально-філософська, загальнонаукова й конкретно-наукова*, деталізовано часткові компетентності як їхні компоненти. Серед компетентностей функціонально-філософської групи виділено художньо-естетичну. На нашу думку, цікаво було простежити зв'язок цих компетентностей з науково-методичною

компетентністю, уточнити, як художньо-естетичні якості особистості викладача впливають на досліджуваний феномен.

4. На с. 223-226 дисертації визначені умови формування науково-методичної компетентності викладачів у післядипломній педагогічній освіті, які автор дослідження класифікує шляхом випадення трьох основних груп: психолого-синергетичні, педагогіко-андрагогічні та організаційно-ціннісні. Причина виокремлення саме таких різновидів педагогічних умов формування дослідженого феномена не має достатньо грунтовних обґрунтувань.

5. Дослідницею в четвертому розділі дисертації із метою характеристики особливостей професійної підготовки викладачів нової формациї виокремлено за допомогою структурно-логічного аналізу та систематизації сучасні моделі професіограм викладачів («тьютор», «коуч», «фасилітатор», «едвайзер», «тренер», «ментор»), обґрунтовано методичні засади провадження ними освітньої діяльності, концептуально важливі компетентності, особливості, функції, принципи і технології. Однак, дисертанткою не вказано, чи наявні у Класифікаторі професій України професії вищеозначених викладачів

6. У роботі зустрічаються переліки науковців, що вивчали окремі аспекти досліджуваної проблеми, без посилань на їх роботи, наприклад, с. 71, с. 235 тощо. Наявні помилки в нумерації Додатків.

Разом із тим, висловлені зауваження суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку проведеного дослідження та ніяк не знижують наукової цінності рецензованої роботи. Дисертація С. В. Толочко є завершеною, самостійною науково-дослідною працею, яка виконана в контексті нових наукових підходів до професійної освіти й вирізняється оригінальністю, глибиною теоретичного аналізу та новизною методичних й практичних положень.

Загальний висновок. Ураховуючи актуальність теми, наукову новизну отриманих результатів, їх практичну значущість, а також відповідність поданої роботи вимогам щодо докторських досліджень, є всі підстави стверджувати, що дисертація «Теоретичні й методичні засади формування науково-методичної компетентності викладачів у системі післядипломної педагогічної освіти» повністю відповідає вимогам МОН України, зокрема,пп. 9, 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р., а її авторка – Толочко Світлана Вікторівна – заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи,
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»

Олеся ІДПИС О. І. Шапран
Засвідчує:
Нац. академія педагогічних наук України